

Manual: Rita din egen fälros

Den här manualen innehåller instruktioner och mallar för att rita en traditionell fälros. Dessutom berättar vi om fälbyttor och fälrosor i Österbotten.

Fälbyttor och fälrosor

I fälbyttan (eller "färdbyttan") förvarades säljägarens mat. Varje säljägare hade en egen bytta med sig ut i fälän. Man satte smöret längst ner i byttan, där rymdes 10–12 kg smör. Ovanpå smöret satte man en mellanbotten, vakten. Överst i byttan hade man mat som skulle räcka under ett par dagar, till exempel bröd, fläsk, socker med mera. I byttan förvarade jägaren bestick, fat och mugg. Fälbytans lock kunde också användas som matbord.

En säljägare behövde ha med sig betydligt mer mat än vad som fick rum i fälbyttan, bland annat 80–100 skarpbröd stod på packningslistan. Fälbyttan fungerade ungefär som fälmannens skafferi. Den innehöll mat för några dagar och förvarades i fotändan av hans sovplats. Övrig mat var undanpackad, till exempel i sälskinnsväskor, tills man behövde ta fram mera.

Fälbyttan var en del av utrustningen som användes vid langfälan, då båtlag under vårvintern jagade säl på packisen i upp till tre månader. Fälbyttorna var nyttoföremål, som inte var särskilt högt värderade. Hugo Sjöberg uppgav till exempel år 1895 att en fälbytta var värd 3 mark, medan han värderade en fälbössa till 25–50 mark.

Det var vanligt att fälbyttornas lock dekorerades. Olika traditioner har förekommit, men i Österbotten var pryddes de ofta med fälrosor. Fälrosor är utskurna blommor som ritas utgående från en cirkel. Ibland omges de av dekorativa slingor och/eller utskuren text, till exempel en bön om att fälmannen skulle lyckas väl under jakten eller en psalmvers. Cirkelblommorna är mycket vanliga dekorationer på alla möjliga slags träföremål i Österbotten. De kan vara väldigt skickligt utformade med många detaljer. De kan kallas just fälrosor även då de förekommer på andra föremål. Fälrosen har i sig ansetts vara en skyddande symbol.

Tips! Utformningen av fälrosen varierar mellan byarna. Kontakta ditt lokala museum och se om de har föremål med traditionella dekorationer! Tala med äldre personer om traditionerna på din ort!

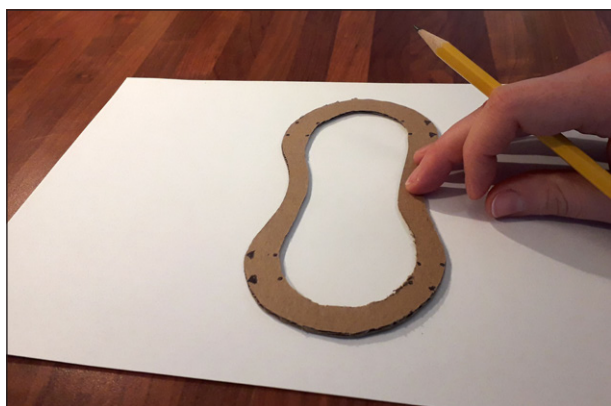

T.v. Säljägare, fälkarlar, jobbar med bytet ombord på en fälbåt före år 1930. Bakom masten syns deras fälbyttor tydligt. Båtlaget har precis återvänt från fälän. Svenska litteratursällskapets arkiv, SLS 405a 109.

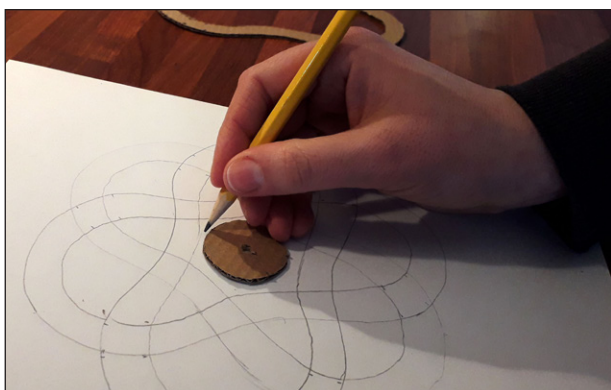
T. h. Lock från fälbytta med fälros från Korsnäs hembygdsmuseum. Texten daterar den till år 1768.

Arbetsgång: Rita din egen fälros

1. Börja med att rita snirkeln, den som ser ut som en åtta som saknar midja. Lägg mallen ungefär lika långt från kanterna av pappret och rita runt, både innan- och utanför mallen. Märk försiktigt ut mallens markeringar med små streck på teckningen.

3. Vrid mallen i pilarnas riktning ännu ett tredjedels varv, så att den fyller upp det tomma utrymmet. Markeringarna på mallen stämmer överens med dina märken då mallen ligger rätt. Rita av längs både ut- och insidan av mallen. Nu är snirkeln färdiga.

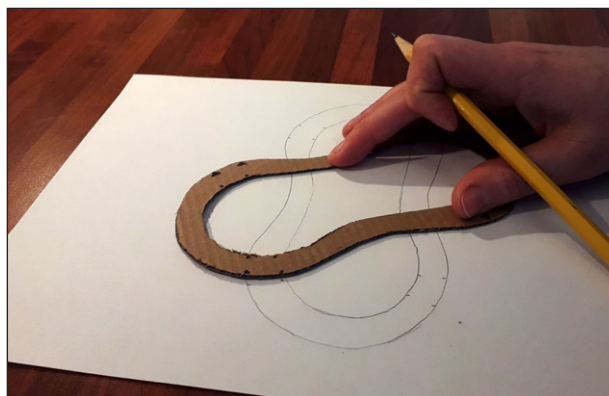

5. Flytta ut mallen så att du ser cirkelns linje i dess mitt, samtidigt som dess kant nuddar pricken i mitten. Rita längs den del av mallen som är innanför den första cirkeln.

Du behöver:

- Papper i storlek A4
- Blyertspenna och suddgummi
- Två olika mallar, snirkel och cirkel, se sid 6
- Färgpennor

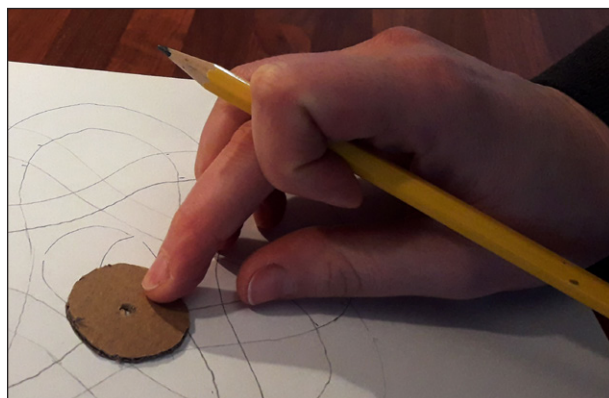
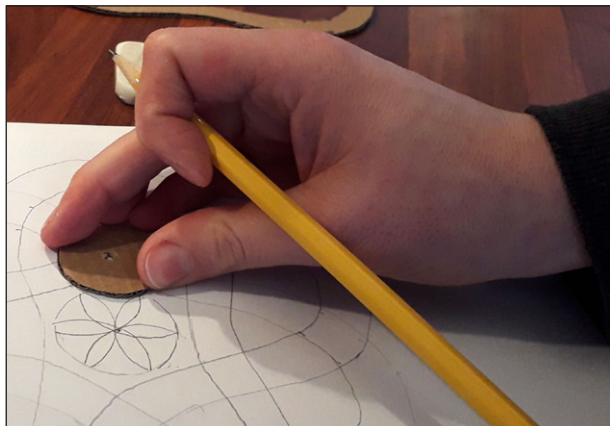
2. Vrid mallen ett tredjedels varv i pilarnas riktning, håll kvar dess mittpunkt mitt på pappret. Strecken på din teckning ska passa ihop med prickarna och pilarna på mallen då den ligger rätt. Rita av igen och märk ut mallens markeringar med små streck.

4. Nu är det dags att jobba med den lilla cirkeln i stället. Placera mallen mitt inne i snirkeln och rita runt den. Rita en liten prick i mitten av mallen.

6. Flytta mallen framåt längs cirkeln så att du ser början av förra linjen i mitthålet, samtidigt som mallens kant nuddar punkten i mitten. Rita längs mallen innanför cirkeln. Fortsätt att flytta mallen framåt till nästa startpunkt tills du har ritat en blomma med sex kronblad.

7. Lägg nu mallen längs cirkeln så att den nuddar vid topparna av två blomblad bredvid varandra. Rita längs den del av mallen som är innanför cirkeln. Flytta mallen framåt längs cirkeln tills du har ritat linjer mellan alla blommans blad. Nu är cirkelblomman färdig.

8. Skriv en text runt fälrosen. Du kan till exempel skriva ditt namn eller dina initialer, datum och årtal (man skrev årtal med romerska siffror – 2021=MMXXI, och år som "ANNO" eller "A"). Du kan också skriva en önskning eller om tillfället då du tillverkade fälrosen. Tips: rita en cirkel runt snirkelarna och skriv längs den.

9. Nu har du ritat din egen fälros med alla tillbehör! Färglägg den om du vill!

Vill du rita fler fälrosor? En manual med mallar och instruktioner hittar du i Kultur-Österbottens materialbank. Det finns också ett arbetsblad med fler uppgifter som handlar om säljakt och om livet i skärgården.

Manual

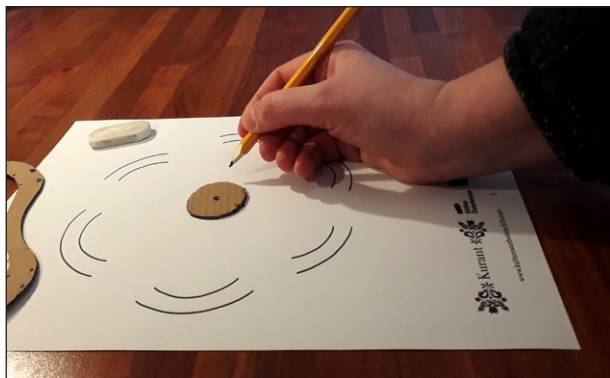

Arbetsblad

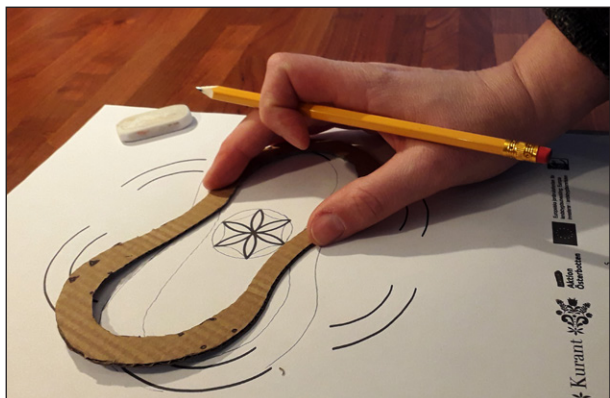
Rita din egen fälros, enklare version

Målgrupp: från ca 4 år tillsammans med en vuxen!

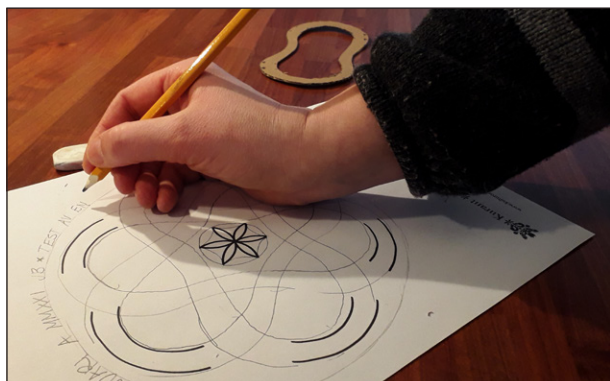
1. Ta fram en sidbotten och mallen för cirkeln. Rita en cirkel runt blomman i mitten, så att den nuddar vid alla blomblad.

3. Byt nu till den stora mallen, snirkeln. Markeringarna utanför blomman visar hur du ska placera mallen. Börja med att lägga den tvärs över pappret, så att bågge ändarna passar in i varsin markering på sidbotten. Rita runt mallen både på in- och utsidan.

5. Rita en svag cirkel just utanför snirklarna. Skriv text längs linjen. Du kan skriva till exempel ditt namn, årtal, om tillfället då du ritade fälrosen eller en önskning. Nu är alla delar av din fälros färdiga.

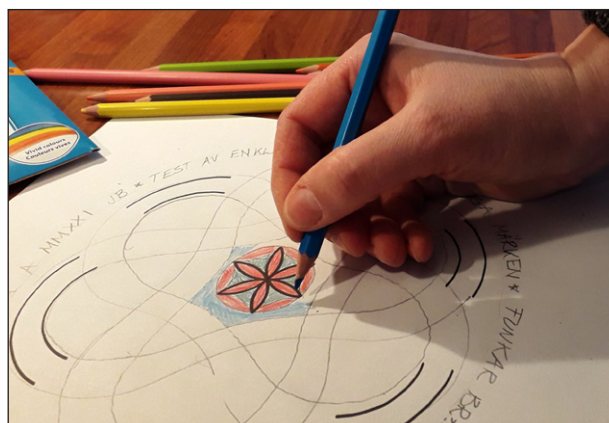
Du behöver:

- En sidbotten med hjälpmarkeringar, se nästa sida
- Blyertspenna och suddgummi
- Två olika mallar, se sid 6
- Färgpennor

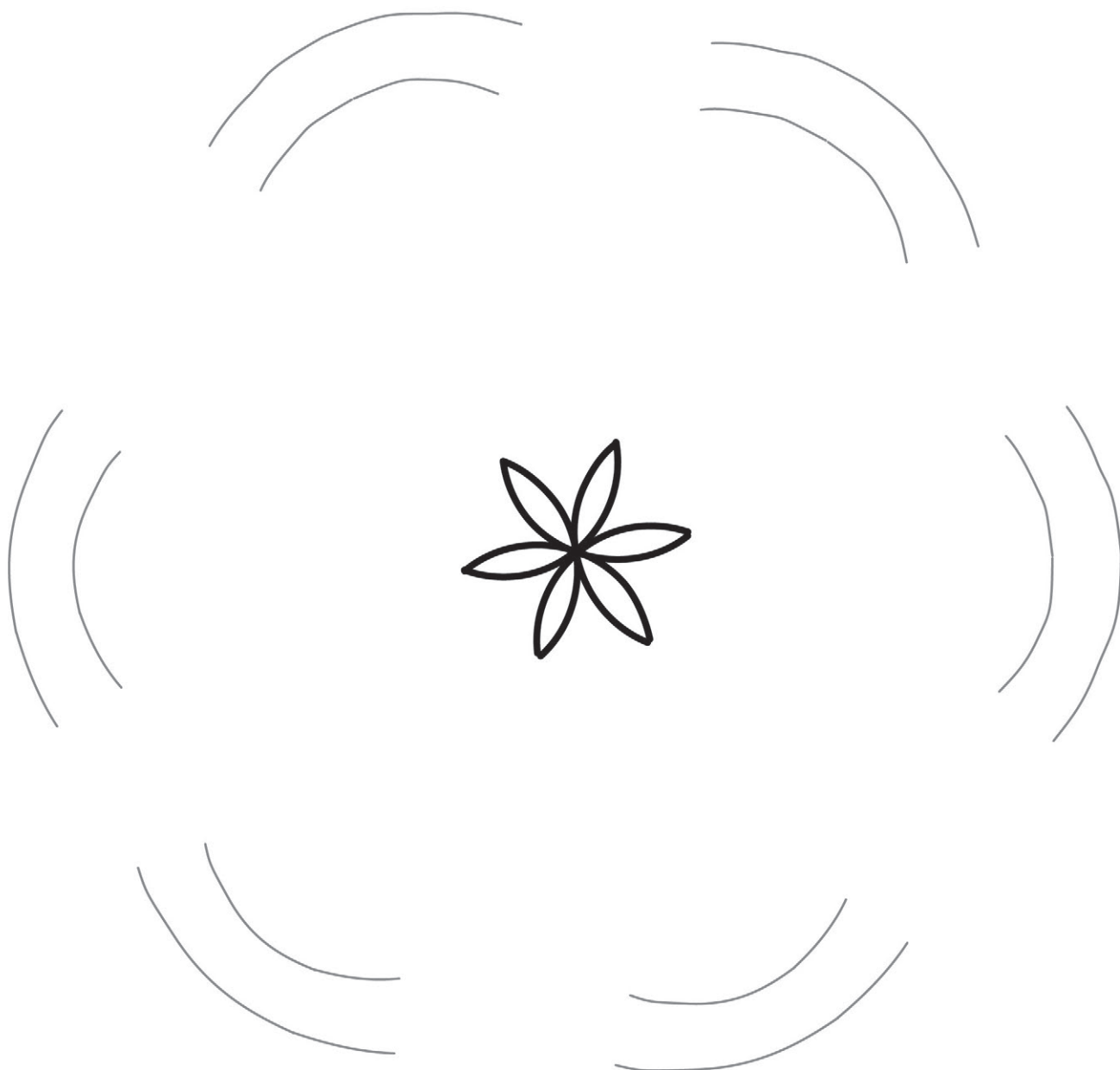
2. Flytta ut mallen till kanten av cirkeln. Placera den så att den nuddar spetsarna av två blomblad bredvid varandra. Rita en linje mellan dem. Flytta sedan mallen framåt, tills du har ritat linjer mellan alla blomblad.

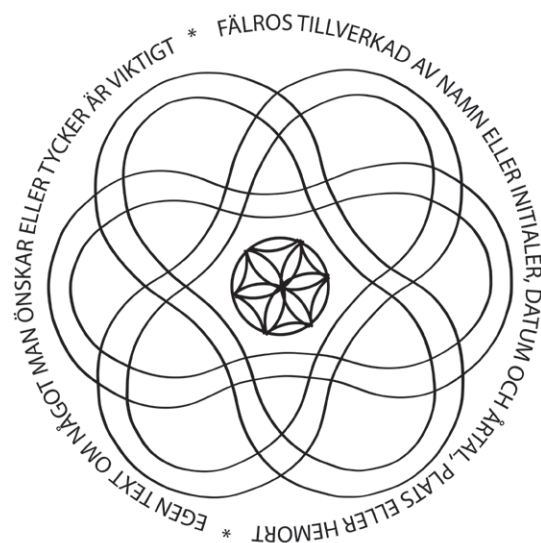
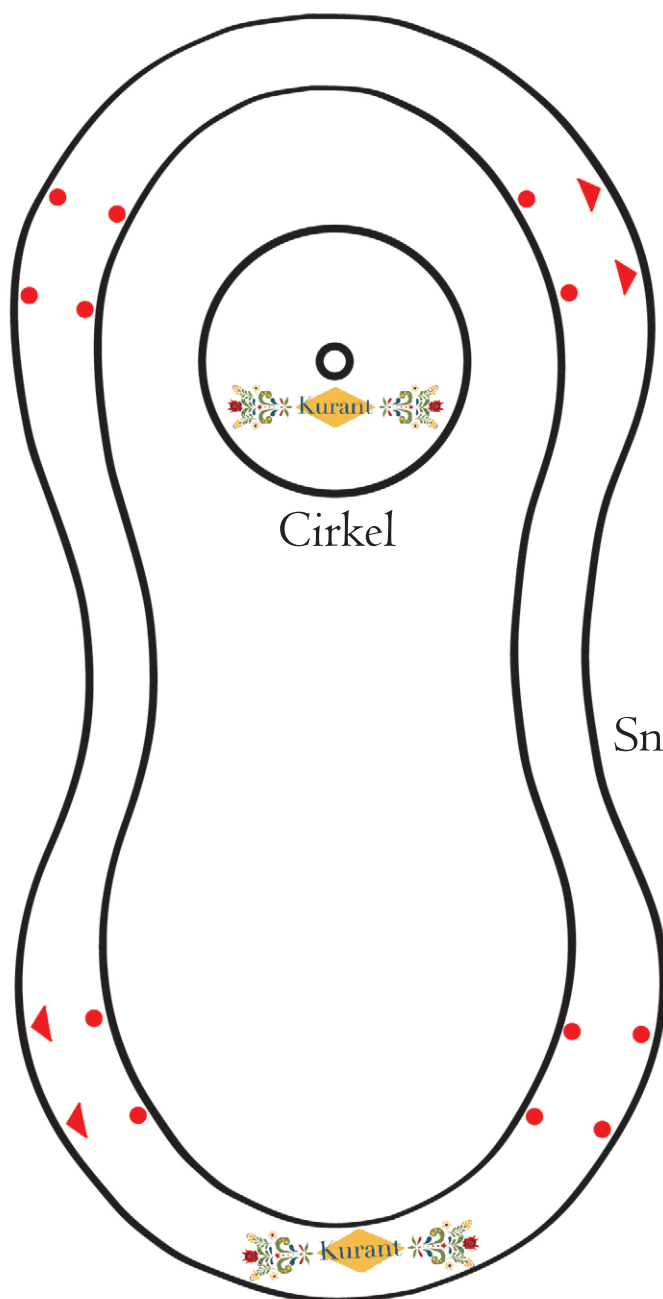
4. Vrid mallen tills den passar in i de två följande markeringarna. Försök få lika långt avstånd till cirkelblomman på båda sidorna. Rita runt mallen på både in- och utsidan. Vrid sedan ännu en gång och rita en tredje snirkel på både in- och utsidan.

6. Färglägg fälrosen om du vill!

Mallar för tillverkning av fälrosor

Mallarna resulterar i en fälros av modellen ovan, se instruktioner på sid 2–4.

Mallarna fungerar bäst i styvt papper, gärna kartong. Då är det enklast att skära ut dem med en skalpell. Be en vuxen hjälpa till med detta! Mallarna här passar till en A4-sida, men det går bra att anpassa dem enligt behov. Kolla inställningarna på din printer innan du skriver ut dem – måtten förändras om skrivaren anpassar utskriften till papprets storlek.

LEADER
Aktion
Österbotten

Europeiska jordbruksfonden för
landsbygdsutveckling: Europa
investerar i landsbygdsområden

Detta materialpaket har sammanställts 2021 av Johanna Björkholm, KulturÖsterbotten, inom Leaderprojekt Kurant – Kulturarv för nutid med tradition. Läs mera om projekt Kurant på www.kulturosterbotten.fi/kurant och ta del av våra övriga materialpaket.

